

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers

ВИПУСК 57. ТОМ 3
ISSUE 57. VOLUME 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 14 від 22.12.2022 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжзівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 57. Том 3. – 316 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, історії.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ільницький В.І.** – співредактор, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Батюк Т.В.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Баукова А.Ю.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Грищенко Л.З.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Грищенко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Стецик Ю.О.** – доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначікова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тиміш Л.І.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С.Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»).

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 1290 від 30.11.2021 р. (додаток 3) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі історичних наук (032 – Історія та археологія).

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжзівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.
Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2022
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомря І.М., 2022

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 13 from 24.11.2022)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomrya]. – Drohobych : Publishing House „Helvetica”, 2022. – Issue 57. Volume 3. – 316 p.

The journal is intended for all interested in high school pedagogy, philology, art, and history.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Ilnytskyi** – Co-Editor, Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andriev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **T. Batiuk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Baukova** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Lviv National University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomria** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhhorod National University); **M. Kravchyk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **Marszalek-Kawa Joanna** – Doctor of Science, Associate Professor, Nicolaus Copernicus University in Torun, Torun, Poland); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiv** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko State Drohobych Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor at the Department (Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University); **I. Stashevskya** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **A. Stashevskiyi** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., PhD.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **L. Tymish** – PhD (History), Associate Professor, Department of the Ukraine's History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University; **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Ustymenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor. (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University).

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category "B") on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category "B") on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Based on the Order of Ministry of Education and Science of Ukraine No 1290 dated 30.11.2021 (annex 3), the journal is included in the List of professional editions of Ukraine (category "B") in the area of of Historical Sciences (032 - History and Archeology).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.aphn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2022
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2022

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Оксана РАТУШНА УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	4
Соломія РОЗЛУЦЬКА «ПЕРЕПИСИ ЖАЛІВ» ІСПАНСЬКИХ КОНСУЛІВ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	10
Василь ХОМІЦЬКИЙ СТАРООЛЕКСИНЕЦЬКИЙ ЗАМОК ВІД ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД ДО ДУХОВНО-ОСВІТНЬО ЦЕНТРУ.....	18
Всеволод ЧЕКАНОВ РОЗПОВІДНІ СТРАТЕГІЇ В ІСТОРІЇ ТА ІСТОРІЇ МИСТЕЦТВ.....	28
Наталія ЧУПРІНОВА, Руслан ВАСИЛЬЧЕНКО ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА ЗА ЧАСІВ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	34
Denys SHRAK, Valentyn SHEVCHUK SUBARCHITECTURE OF MARGINITY IN UKRAINE.....	39
Тарас ЩЕРБАН РЕЦЕПЦІЯ ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДАМА КРЕХОВЕЦЬКОГО (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.).....	45

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Володимир РОПЕЦЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ ЛЕМКІВСЬКИЙ ОДЯГ ЯК ЧАСТИНА ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА.....	51
Лариса САНДЮК, Володимир САНДЮК ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В ПРОЕКТУВАННІ ВИРОБІВ З ХУТРА.....	56
Олександра САПСОВИЧ ЗВУКОТВОРЧА ПАМ'ЯТЬ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ.....	62
Віра СИНЄОК, Костянтин КАЛІЄВСЬКИЙ ВПЛИВ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА НА РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	69
Олександр СОЛДАТЕНКО, Марина КОВАЛЬ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ДОЗВІЛЛЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА ПРИКЛАДІ СЕЛА НАУМІВКА КОРЮКІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	76
Володимир ТИШКОВ «ЧЕРНЕЦЬ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА Й ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПРОЧИТАННЯ МИХАЙЛОМ ВЕРИКІВСЬКИМ В ОДНОЙМЕННІЙ ВОКАЛЬНО-СИМФОНІЧНІЙ ПОЕМІ.....	83
Анна ТКАЧ НОВОРІЧНО-РІЗДВЯНІ ФЛЕШМОБИ ТА ЇХ РОЛЬ В ТРАДИЦІЙНІЙ НОВОРІЧНІЙ ОБРЯДОВОСТІ.....	90
Вероніка ТОРМАХОВА, Юліана ЦУЛУН, Ісус ЧОРНИЙ ТВОРЧІСТЬ ЛАРИ ФАБІАН В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	95
Ірина ТЮТЮННИК, Наталія ДОБРЯНСЬКА КОМПОЗИЦІЙНЕ ТРАКТУВАННЯ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ Г. СКОВОРОДИ.....	102
Євгенія ФІЛІМОНОВА-ЗЛАТОГУРСЬКА ТВОРЧІ КОЛЕКТИВИ НАРОДНОГО ТАНЦЮ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ВІДДІЛУ ВІННИЦЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА.....	109

Катерина ЦИГИКАЛО, Ольга ДЕНИСЮК ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СКУЛЬПТУРИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ.....	114
--	-----

Дарина ЯКИМОВА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО АКТИВІЗМУ В КИСВІ (2004–2014).....	122
---	-----

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Олена ПОНОМАРЕНКО, Оксана ЛОБОВА, Владислав КУКУШКІН МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ У ЗВО.....	130
--	-----

Лілія ПРИЙМАК МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	136
--	-----

Oksana PRYSIAZHNIUK, Kostiantyn PRYSIAZHNIUK SPOŁECZNA TOŻSAMOŚĆ MOWY NA WYSPACH BRYTYJSKICH.....	141
---	-----

Маруна RYZHENKO, Olena ANISENKO, Lyudmyla SEMENOVA AUTOBIOGRAPHICAL FEATURES OF F.S. FITZGERALD'S NOVEL "THE GREAT GATSBY".....	149
--	-----

Ольга РОМАНЧУК, Ростислав КОВАЛЬ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНИХ АБРЕВІАТУР В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	153
--	-----

Ольга РУДЬ, Ангеліна СКЛЯР ЕПІТЕТИ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ.....	160
---	-----

Анжела СВАРИЧЕВСЬКА ДЖЕРЕЛА ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	168
--	-----

Тетяна СПІЛЬНИК ГЕНДЕРНО-КОРЕКТНІ НОМІНАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ.....	173
--	-----

Юлія СТЕПЧУК, Лідія ВЕРБИЦЬКА, Віктор ВИХОР ПРОБЛЕМИ КАНЦЕЛЯРИЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІЛОВІЙ МОВІ.....	180
---	-----

Альона ТАРАНЕНКО АЛЬТЕРНАТИВНЕ ПРОЧИТАННЯ НАРАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОВІСТІ «ЧАС ГЛИБОКОЇ ОСЕНІ» С. НОСАНЯ.....	185
---	-----

Маруна TARNAVSKA UNCONSCIOUSLY CREATED SUBTEXT: METHODOLOGY OF IMPLICIT MEANING IDENTIFICATION AND INTERPRETING IN THE ARTISTIC TEXTS.....	191
---	-----

Марія ТКАЧІВСЬКА, Анна ТРЕТЯК ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Р. ЗОННТАГА «СКАНЕРИ».....	197
---	-----

Наталія ЯРЕМЕНКО, Наталія КОЛОМІСЦЬ КРЕОЛІЗОВАНІ ТЕКСТИ ЯК СКЛАДОВА ДИДАКТИЧНОГО ДИЗАЙНУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН.....	203
--	-----

ПЕДАГОГІКА

Олена ТЕПЛОВА, Наталія МОЗГАЛЬОВА, Анна НОВОСАДОВА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	210
--	-----

Станіслав ТКАЧУК, Ірина ФІЛІМОНОВА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.....	216
--	-----

Ірина ФЕДОРЕЙКО РЕАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ У ГАЛУЗІ ТРАНСПОРТУ В ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	221
Дар'я ХРИПУН ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ В ПРОЦЕСІ ОНТОГЕНЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	227
Алла ЦАПКО, Олена ЮДЕНКОВА, Анатолій СУСТРЕТОВ НАВЧАЛЬНІ ТЕСТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	232
Ольга ЦОКУР, Іван БОЙЧЕВ ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	238
Olha CHORNA, Galyna TSAPRO DEVELOPING READING SKILLS THROUGH JIGSAW TECHNIQUE: A CASE STUDY OF 5TH GRADERS.....	244
Віра ЧОРНОУС ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	251
Олена ЧУБУКІНА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДОЗВІЛЛЄВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ У КРАКОВІ.....	257
Тетяна ШВЕЦЬ, Наталія ШВЕЦЬ, Олександр ШВЕЦЬ ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІМИ УЧИТЕЛЯМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	263
Марина ШЕМУДА ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	270
Юлія ШЛІХТЕНКО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	276
Катерина ЮЗЕФОВИЧ ЗАСТОСУВАННЯ SMART ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ У ВНЗ.....	282
Світлана ЯКИМЕНКО, Тетяна ЛУШПАЙ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД 1917–1941 РОКІВ.....	288
Наталія ЯКОВЕНКО РОЗВИТОК НАВИЧОК ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТІВ ВВНЗ.....	293
Янься ВАН МЕНЕДЖМЕНТ І РЕФОРМУВАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	300
Марина ПРОТАС РЕЦЕНЗІЇ РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ЗАХАРОВОЇ ОКСАНИ ЮРІЇВНИ «МИСТЕЦТВО ЯК КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ЦЕРЕМОНІАЛУ (ПОЧ. 20-Х – ПОЧ. 90-Х РОКІВ ХХ СТ.)».....	306

УДК 7.012:76(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-16>

Ірина ТЮТЮННИК,

orcid.org/0000-0003-3321-4729

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) tyutyunnuk@gmail.com

Наталія ДОБРЯНСЬКА,

orcid.org/0000-0002-8401-5685

студентка II курсу магістратури факультету мистецтв

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) dobranska89@gmail.com

КОМПОЗИЦІЙНЕ ТРАКТУВАННЯ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ Г. СКОВОРОДИ

У статті розглянуто графічні образи Г. Сковороди, створені вітчизняними художниками другої половини ХХ – початку ХХІ ст. ст., проаналізовано поширені сюжети, прийоми композиції та манеру технічного виконання.

Для аналізу в основному були залучені графічні листи, виконані близько 1972 року, коли відмічався 250-річний ювілей з дня народження Г. Сковороди. Також розглядалися і пізніші твори. Розглянуто міні-композиції (екслібри-си), портретні зображення, ілюстрації та сюжетна станкова графіка. У групі портретних образів окреслено два виразних варіанти. Перший з них – це доволі лаконічні зображення, де основну увагу приділено портретній схожості та реалістичному виконанню (твори П. Мецєрякова, В. Чебаніка, В. Касіяна, В. Бистрякова, В. Лопати та ін.). Інші – більш образні (портрети у виконанні М. Жука, М. Безпальківа, М. Лисенка, І. Стаханова, Ю. Головаша, О. Смородіна).

Об'єктом нашого дослідження стали сюжетні композиції як виразники композиційної варіативності та складності сюжетного твору (роботи Л. Левицького, В. Губенка, М. Попова, Ю. Любавіна, В. Віхтинського, О. Губарева, Г. Галкіна, В. Кузнєцова, О. Возіянова, В. Лопати, В. Варєци, Є. Трегуба, Р. Браїлова та ін.).

Визначено, що характерною рисою розглянутих сюжетних графічних творів другої половини ХХ ст. є переважаючий жанрово-оповідний характер розкриття сюжету. Відмітною рисою розглянутих сюжетних графічних творів другої половини ХХ ст. є переважаючий жанрово-оповідний характер розкриття теми. Попри їх певні стереотипні зображальні вирішення, повторювану тематику, відзначено велику різноманітність композиційних прийомів цих переважно складних фігуративних композицій. Серед них – спосіб виділення композиційного центру контрастами величини, тонального вирішення, другорядність вираження простору, його умовність. Спільними стилістичними рисами графічних аркушів можна назвати реалістичне трактування образів, художню правдивість, монументальне узагальнення, високу технічну майстерність виконання.

У графіці початку ХХІ ст. художники часто застосовують тонкий асоціативний зв'язок з реальними предметами, гру ліній і фактур, які відображають випадкові та несподівані ефекти технологічного процесу.

Ключові слова: сюжетна графіка, образ Г. Сковороди, композиція, графічні техніки.

Iryna TIUTIUNNYK,

orcid.org/0000-0003-3321-4729

PhD in Arts, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Fine Arts, Design and Methodology of Teaching
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) tyutyunnuk@gmail.com

Nataliia DOBRIANSKA,

Master's Student at the Department of Fine Arts, Design and Methodology of Teaching
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
(Ternopil, Ukraine) dobranska89@gmail.com

COMPOSITIONAL INTERPRETATION OF GRAPHIC IMAGES BY H. SKOVORODA

The article examines the graphic images of H. Skovoroda, created by domestic artists of the second half of the 20th and the beginning of the 21st centuries, and analyzes common plots, composition techniques, and the manner of technical execution.

For the analysis, graphic letters made around 1972, when the 250th anniversary of the birth of H. Skovoroda was celebrated, were mainly involved. Later works were also considered. Mini-compositions (bookplates), portrait images, illustrations, and plot easel graphics were considered. Two expressive options are outlined in the group of portrait images. The first of them are quite laconic images, where the main attention is paid to portrait resemblance and realistic execution (works by P. Meshcheryakov, V. Chebanyk, V. Kasiyan, V. Bystryakov, V. Lopaty, etc.). Others are more figurative (paintings performed by M. Zhuk, M. Bezpalkiv, M. Lysenko, I. Stakhanov, Y. Holovash, O. Smorodin).

The object of our research was plot compositions as expressions of the compositional variability and complexity of the plot work (works by L. Levytskyi, V. Gubenko, M. Popov, Y. Lyubavin, V. Vikhtynskyi, O. Gubarev, H. Galkin, V. Kuznetsov, O. Vozianova, V. Lopaty, V. Varetsy, E. Treguba, R. Brailova, etc.).

It was established that a characteristic feature of the considered plot graphic works of the second half of the 20th century is a prevailing narrative genre nature of the plot unfolding. A distinctive feature of the considered plot graphic works of the second half of the 20th century is a predominant genre-narrative nature of the topic development. Despite their certain stereotypical pictorial solutions, repeated themes, in great variety of compositional techniques of these mostly complex figurative compositions was noted. Among them, the method of highlighting the compositional center by contrasts of magnitude, tonal resolution, secondary expression of space, its conventionality. The common stylistic features of graphic sheets can be called realistic interpretation of images, artistic truthfulness, monumental generalization, high technical skill of execution

In the graphics of the beginning of the 21st century, artists often use a subtle associative connection with real objects, a game of lines and textures that reflect the random and unexpected effects of the technological process.

Key words: plot graphics, image of H. Skovoroda, composition, graphic techniques.

Постановка проблеми. Цього року українці святкують 300-ту річницю пам'яті видатного українського просвітителя та філософа Григорія Сковороди. До вшанування його творчості часто звертаються і відомі художники, і студенти художніх спеціальностей. Автори публікації також планують висвітлити образ Г. Сковороди у творчій магістерській роботі, виконаній однією з графічних технік. Тому виникає потреба систематизувати та проаналізувати існуючу образотворчу сковородіану.

Аналіз досліджень. Вагомим дослідженням образотворчої сковородіани є стаття Д. Степовика 1972 року, де він в хронологічному порядку описує твори українських художників, присвячені постаті Г. Сковороди (Степовик, 1972). Першими зображеннями українського мислителя були портрети (живописні та графічні), а пізніше почали з'являтися і сюжетні роботи. Автор доводить, що картина Івана Їжакевича «Мандрівний філософ Сковорода» 1894 року поклала початок розробці зображення постаті філософа у жанровому мистецтві (Степовик, 1972: 27). З цього часу утверджується трактовка образу Сковороди як мандрівника. Особливо характерною стала реалістична зображальна основа картини, її виразне тематичне спрямування та складна фігуративна композиція саме в радянській образотворчій практиці.

Потрібно зауважити, що багато творів образотворчого мистецтва було виконано 1972 року чи напередодні, коли відзначався 250-річний ювілей з дня народження Г. Сковороди. Тоді ж був заснований Меморіальний музей Г. С. Сковороди, видано збірки творів філософа, часто ілюстровані, проведено тематичні експозиції та конференції. Так, важливу подією в образотворчій сковоро-

діані була ювілейна виставка у Києві 1972 року, де експонувалося 235 творів 129-ти митців (Антонович, 1993). З цієї нагоди було видано альбоми творів київських та харківських художників (Григорій Сковорода: альбом-виставка, 1972; Естампи графіків Києва до ювілею Григорія Сковороди: альбом, 1972).

Публікації про творчість художників, які опрацьовували образ Г. Сковороди знаходимо у доробку співробітників літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди (Дудко, 2001; Радіоненко, 2019). Так, Тетяна Радіоненко характеризує серію акварелей Георгія Ткаченка 1972 року, присвячених видатному українському філософу, шість з яких постійно експонується у Меморіальному музеї Г. С. Сковороди («Портрет Г. Сковороди», «На цвинтарі», «На пасіці», «Пам'ятник біля дуба», «Могила Г. С. Сковороди», «Повернення на батьківщину») (Радіоненко, 2019).

Метою статті є спроба розглянути графічні образи Г. Сковороди, створені вітчизняними художниками другої половини ХХ – початку ХХІ ст., проаналізувати поширені сюжети, прийоми композиції та манеру їх технічного виконання.

Виклад основного матеріалу. 2001 року у Харкові вийшов альбом екслібрисів, присвячених Г. Сковороді (Григорій Сковорода в екслібрисах харків'ян, 2001). Тут представлені 24 роботи тринадцятиох авторів, виконаних переважно технікою ліногравюри. Особливо виділяється графіка Юрія Киянського, яка демонструє інспірацію авангардівськими супрематичними композиціями: тут бачимо нарбутівські трикутники, відповідний шрифт, динамічні діагональні лінії, оперування геометризваними площинами. Сміливе

узагальнення натури, відмова від надмірної деталізації дозволяють Ю. Киянському оперувати чорними і білими площинами, які стають головними виражальними засобами. Як справедливо зауважує дослідник екслібриса Петро Нестеренко, «майстерно вирішені співвідношення чорного й білого, доведені до віртуозного звучання гнучкі лінії, міцна композиція – усе це робить екслібрис динамічним і експресивним» (Нестеренко, 2011). Вишукане вертикальне спрямування мають міні-композиції Олександра Киянського.

Окрему групу графічних зображень українського філософа становлять його портрети, які часто призначались для ілюстрування книг, створення плакатів, марок або ж були станковими. Більшість з них є доволі лаконічними, де основну увагу приділено портретній схожості та реалістичному виконанню. Такими є гравюра Петра Мещерякова (1814–1822, яка, як стверджує Д. Степовик, виконана за олійним прижиттєвим портретом Г. Сковороди живописця Лук'янова), листівка Василя Чебаніка (ліногравюра, 1966, із серії «Класики української літератури»), поясне графічне зображення Василя Касіяна, двоколірний плакат Віктора Бистрякова (обидва 1972), портрет для банкноти гривні номінальною вартістю у 500 гривень Василя Лопати (туш, перо, 1992.) та ін.

Більш образним є портрет Г. Сковороди у виконанні Михайла Жука (літографія, 1923), де на тлі зображений пейзаж. Легкі графічні психологічні образи виконали Михайло Безпальків (туш, перо, 1972) та Микола Лисенко (папір, кулькова ручка, 2020), розмістивши погруддя мислителя на тлі ідилічної української природи. Цікавою є також ліногравюра Ігоря Стаханова, де тло розроблене бароковим орнаментом, доповнене написом афоризму філософа, сама постать відділена від фону широкою білою смугою-контуром. Бачимо гарний контраст суцільно чорного одягу, волосся із детально проробленими штрихами руки, обличчя, візерунку, літер. Юрій Головаш подав портрет Г. Сковороди на тлі українського народного орнаменту, обрисів земної кулі, розгорнутої книги, сувою паперу, каламаря з пером і атомного ядра. Тут автор використав прийом контрасту великої і малих форм. Чудовий портрет тушшю і пером виконав і Олександр Смородін («Протистояння у віках», 2022), працюючи легким нашаруванням тонких плутаних ліній та крапок. Мерехтлива і пульсуюча розробка тла відсилає нас до історичних перипетій, комічного розсипу зірок, постатей на тлі пройденого часу. Саме зображення обличчя вписано в овал, який виступає композиційним

центром, воно гарно вписується у навколишній простір, неначе виринаючи з марева.

З приводу портретних зображень Сковороди вийшла критична стаття Дмитра Шупти, де вони розглядаються щодо відповідності відомим прижиттєвим зображенням мислителя та стверджується важливість своєрідної «канонізації» його правдивого образу (Шупта, 2019).

Другу, більшу групу складають сюжетні композиції, які ілюструють біографічні віхи життя мислителя, показують природу і побут Слобідської України XIX століття. Саме вони є об'єктом нашого дослідження як виразники композиційної варіативності та складності багатопігурного твору.

Одним з перших сквородинівську тематику у сюжетній графіці підняв Леопольд Левицький. Відомими є композиції 1960-х років «Григорій Сковорода» та «Григорій Сковорода у Переяславському колегіумі (лекція поетики)». Цим творам притаманна експресивна манера виконання із сильною геометризацією та плоскісним трактування форм, що загалом характерно для творчості Левицького як представника модерністичної течії українського образотворчого мистецтва. Різномасштабні округлі форми (дерев, хмар, куполів церкви, селянських хат, зображення постаті Сковороди, фігур студентів), обведені чорним контуром, суцільно заповнені паралельними чи перехрещеними рисками-штрихами, дрібними цятками, створюють суцільну градацію сірих тонів. Відсутність чорних та білих плям, а також композиційний прийом так званої близькодії (дуже близького розміщення мотивів практично без вільного тла) створює ефект вітражності, орнаментальності, декоративності.

У цей період опрацьовував образ Г. Сковороди і Віталій Губенко. 1966 року, будучи студентом, він виконав дипломну роботу «Григорій Сковорода», яка складалася із чотирьох літографічних аркушів: «Пілігрим», «Сільський спокій», «Світ ловив мене, але не спіймав», «Всякому городу нрав і права» (Дьомін, 2019). На них показано постать філософа у різній обстановці – на полі при зустрічі з паном, у сільській хаті, серед гурту козаків і селян та самотньо крокуючого шляхом. Ці основні теми опрацьовуватимуть художники і надалі. Губенко подає композиційний центр – ключову фігуру та частину фону біля неї – як однорідну в тоні пляму, протиставляючи їй контрастну за світлотою решту тла.

Міцним реалістичним рисунком характеризуються роботи з графічної серії «Г. С. Сковорода» (1972) Миколи Попова. У картині «Все для людей» зображено майже посередині аркуша (але

дещо зміщено вліво) постать Сковороди з торбою на плечі та палицею. За змістом фігура ніби розділяє два світи – багатого світського життя, розміщеного за спиною мандрівника, та світу науки, вільного творчого буття, яке чекає попереду. Тут використано прийом контрасту – великої постаті Сковороди та дрібніших фігур натовпу. Тонально тло поділено на світлу і темну половини, що дозволяє уникнути відчуття пустоти та урізноманітнює композицію. Мистецтвознавець П. Говдя відзначає у художника використання прийомів монументальних технік, а саме узагальненість образу, уникнення зайвої дрібності, майже плакатні узагальнення мотивів, часте використання прийому низького горизонту, що дозволяє краще підкреслити монументальність постаті головного героя (Говдя, 1974).

Виділення постаті філософа сильнішим тоном та розміром спостерігаємо і у творі Юрія Любавіна «Повернення Г. Сковороди з-за кордону» (1972). Динамізму постаті додає її легкий розворот та вписування у вигнуту смугу. Харківський художник Віктор Віхтинський виконав графічний лист «Г. С. Сковорода біля колегіуму», застосувавши контраст масштабу центральних трьох фігур та натовпу при низькому горизонті. Художник зібрав темні тони на передніх фігурах та підтримав їх темними силуетами дерев зліва а також невеликими деталями заднього плану. Ретельно та реалістично пророблені об'єми фігури, одягу, рефлексії, м'яка градація тонів, продумане чергування світлих та темних місць дозволяє говорити про майстерне володіння авторами прийомами класичної графіки другої половини ХХ століття.

Перспективу з низьким горизонтом використовує і Олександр Губарев у ліногравюрах «Сковорода і кобзарі» та «Сковорода у Видубичах» (1972). Чіткої конструктивної основи зображенням надає характер білих штрихів, які наносяться майже паралельно чи перехрещено. Тут образи героя також монументальні, сповнені суворой краси, досить лаконічні.

Харківський художник Григорій Галкін 1972 року виконав ліногравюру «Струмок Г. Сковороди». Тут композиційний центр виділений контрастним протиставленням темної плями свити і білої сорочки. Таким же контрастом вирішений і струмок внизу аркуша. Гравюра захоплює тонкою графічною розробкою, увагою до деталей. Відомим є ще один твір цього автора, виконаний технікою олівцевої графіки – «Меморіальний музей Г. Сковороди», де Г. Галкін використав розміщення зображень способом колажування. В обох творах тематичним центром композицій

став образ великого старого дуба, під яким часто сидів у роздумах Сковорода.

Увагу психологічній характеристиці героїв приділив Володимир Кузнецов у творі «Г. С. Сковорода у лаврі» (1972). Тут художник протиставив світлу фігуру філософа та двох темних постатей священників. Дія розгортається в інтер'єрі, на який подано лише натяк, самі ж постаті займають майже весь формат листа.

Олександр Возіянов виконав кольорову багатофігурну ліногравюру, де тло поділене на ліву і праву та верхню і нижню частини. Велике поясне зображення Сковороди в нижній частині листа додає композиції статичності. Світлі блоки фігур селян та обличчя Сковороди формують діагональ, яка першою впадає у вічі глядачу. Темна пляма постатей чиновників, священнослужителів зрівноважує цю велику світлу масу. Сірий тон замінений охристою барвою, який відіграє в роботі роль півтіні та колористично збагачує зображення. Композиція поєднує декілька незалежних сюжетів, пов'язаних спільною ідеєю.

Василь Лопата 1972 року виконав різцеві гравюри із серії «Життя і творчість Г. Сковороди». У роботі «Філософ і імператриця» зображено дві рівноцінні фігури на тлі фронтального інтер'єру. Композиція побудована за принципом дотримання симетрії та статичності. Замкнутості простору додає своєрідне обрамлення по периметру – зверху подана орнаментально вигнута стрічка, знизу шаховий візерунок підлоги. У гравюрі «Г. Сковорода в Троїце-Сергіївській лаврі» постать доповнює зображення будівлі, формуючи виразний масивний блок композиційного центру. Тут застосовано такий ж спосіб оформлення верху композиції, а внизу подана тонка падаюча тінь від предметів, які ніби знаходяться за межами картинної площини. Стилістику бароко підтримує також вишукана манера штриха з легким намічанням тіней, прозоре, світле тло.

У літографії Валентина Варечи також розкрита тема діалогу Сковороди з представником імператорського двору. Композиційним центром виступають дві постаті, між якими на дальньому плані вписано зображення карети, дія розгортається на тлі пейзажу. Подібна манера окреслення лише світла і тіні, без півтіней добре передає реалістичну анатомічну будову, рух головних складок одягу. Тінь виглядає легко, прозоро, бо виконана короткими, практично паралельними рисками. Лише тонкий чорний контур злегка окреслює фігури, додаючи зображенню чіткості.

Тонкою лінійною графікою характеризується і лист Євгена Трегуба «Останні дні Сковороди»

(1972). Постаць закомпоновано в умовне біле тло, де поодинокі дерева ніби формують структуру орнаменту.

У техніці офорту в другій половині 1970-х років виконав серію ілюстрацій за мотивами художнього життєпису «Григорій Сковорода» українського письменника Івана Пільгуча (Київ, 1971) Рюрик Браїлов. Листи «Сковорода в келії», «Сковорода з другом» мають виразне діагональне спрямування. У творі «Роздуми» спостерігаємо вписування елементів композиції у коло, яке символізує земну кулю, широкий кругозір та відсутність перепон у світі для розумної людини. Верхівки будівель спрямовуються у центр цього кола, там ж розміщене зображення голови Сковороди. Схожою є розкладка мотивів на фронтисписі – верба, хата, селянин на пасіці, криниця, верба тощо укладені по умовному колу, в центрі якого сидить мислитель. Його велика темна постаць, доповнена зображенням хреста позаду утворює чіткий композиційний центр. Стилiстику Браїлова характеризує вільна, «живописна» манера штриха, пульсування темних плям, згущених і розріджених за тоном.

Харківський художник Валентин Чернуха проілюстрував книгу «Байки харківські. Афоризми» (Харків: Прапор, 1972), де подав два зображення образу мислителя за роботою. Ці композиції виконані тушшю пером та пензлем. У першому варіанті художник працював однією за товщиною лінією, швидко намічаючи зигзагоподібні складки, промінці від свічки, візерунок деревини столу. В другій роботі, такій ж за рисунком, вже виконано заливку тла, тіней фігури та антуражу. Гарно виділяються залишені світлі місця фігури та згортка паперу, а світлі за тоном скинутий верхній одяг на кріслі і сувій з написом створюють композиційну рівновагу темнішим зображальним плямам.

Такий ж образ сидячого мислителя змальовано і в центрі графічного листа «Сатира Сковороди» у формі медальйону (1972). Обабіч нього на темному тлі подані лінійні малюнки фігур за темою композиції, що підтримують симетрію рисунка. Загалом скупі засоби графіки В. Чернухи створюють виразний в манері виконання і гумористичний за змістом сюжет.

Художник Сергій Артюшенко 1983 року проілюстрував книгу портретом Г. Сковороди та п'ятьма сюжетними ліногравюрами із зображенням філософа. Перша титульна композиція зображає Сковороду у повен зріст по центру листа, обабіч показані невеликого масштабу будівлі, які символізують світське життя, пов'язане з його навчанням та вчителюванням. Вони вибудовані вертикально, відділяючись від постаті широким

білим ореолом. Чорно-білі тони ілюміновані бордовим та охристим кольорами. Дві наступні композиції зображають сидячого мислителя на тлі сільського пейзажу. Інша робота показує півфігуру Сковороди, який піднятою рукою ніби відгороджується від суєти оточуючого його світу – марнославства, багатства, чинів. Остання робота показує Сковороду також на тлі будівель. Тут художник використав ті ж вирізані елементи, що і для титульної композиції, також показав Сковороду з палицею та торбиною, але саму постаць вирішив як півфігуру та форму вирізав дещо по іншому. Аналізуючи усі ліногравюри, бачимо відточену практикою граничну лаконічність виконання, коли кожен рух різцем зроблений ніби на одному диханні. Точно поставлений крупний штрих добре натякає на об'єм фігур. Невеликого діапазону товщини ліній майстру достатньо, щоб чітко окреслити усі елементи. Тут відсутні великі локальні плями чорного чи білого тла, лише світлий ореол навколо головної постаті чітко відділяє композиційний центр, другорядні елементи укладені вертикально. Композиції виконані без дотримання плановості та перспективи, що часто є характерним для графіки.

Подібними за стилістикою є ілюстрації Адама Крвавича до роману Василя Шевчука «Григорій Сковорода» (1969). Тут застосовано таку ж лаконічну «штриховку» різцем, проте розробка мотивів більш геометризована а самі ліногравюри менш оповідні.

Іван Литвин виконав ілюстрації до книги «Григорій Сковорода. Сад божественних пісень» (Київ, 1988) у техніці обрізної гравюри. Тут вираженню простору відводиться другорядне місце, ним виступає білий колір паперу, якого автор залишає доволі багато. Художник тяжіє до поділу формату листа на дві частини – верхню і нижню, надаючи одній з них більшої ваги за розміром зображень, тоном, наявністю контрастів. Композиції набувають динамічності, вертикального спрямування завдяки напряму та великому діапазону товщини витких, плавних ліній.

Гравюри Юрія Логвина «Сковорода. Літо» і «Сковорода. Сопілка» (1971–1972) – це композиції з відкритим панорамним простором, майже силуетною, контражурною подачею дрібних фігур. Тут художник оспівує ідилію рідної природи та душевного спокою людини.

Привертає увагу серія графічних робіт Ярослава Музики «Символи Г. Сковороди», 1971, яка складається з семи аркушів. Тут немає традиційної оповідності про життя мислителя, а увага акцентується на виокремленні ключових філософських

проблем. Художниця мислить алегорично, висвітлює символічний зміст ідей Сковороди та фрагментарно повторює формальне вирішення образів, виконаних самим просвітником (Кузіч, 2008). Техніка ліногравюри дозволяє мисткині лаконічно, мінімальними засобами крупної лінії, майже силуетного зображення виразити головну думку філософії Сковороди, передати в мотивах колосків, яблуни, корабля з ангелами тощо образи сили, мудрості, сердечності. Композиції укладені в квадратах, в які вписані кола, що пасує до цих емблематичних, медальйонних малюнків.

Оригінальною графікою виконав образ Сковороди Сергій Якутович (туш, перо, 1995). Композиційний центр виділено лише розміром фігури та її наведенням грубшими лініями, які м'яко окреслюють постать Сковороди, відділяючи його від зображення дуба на задньому плані. Автор є віртуозом реалістичної графічної подачі, майстерно варіюючи товщину плавних ліній.

Графіки початку ХХІ ст. часто оперують кольором, колажуванням фрагментів, їх повтором, мінімалістичним трактуванням природи, відволіканням від фігуративності і конкретності фону, формульністю композиції, випадковими і несподіваними ефектами технологічного процесу.

Так, киянка Ганна Лук'яненко створила серію станкових ліногравюр за тематикою творчості Г. Сковороди. У диптиху «Що таке добродієство? Г.С.Сковорода» (2016), вона використала поширений в сучасному мистецтві прийом повтору фрагментів – віртуозного нашарування зображень портрету Г.Сковороди, гривневих банкнот та інших мотивів. У такій ж стилістиці виконані два інші диптихи «Сад Божественних Пісень. Г. Сковорода. Пісня 4-а» (2019) та «Сад Божественних Пісень. Г.Сковорода. Пісня 10-та» (2021). Ці графічні листи – це барвисті фрагменти, майстерно закомпоновані в динамічні колажі. Художниця обирає яскраві світлі кольори – блакитний, рожевий, жовтий та темніші – бордовий, коричневий, фіолетовий. Відтіняють композиції світлі плями з фразами з поезій мислителя. Техніка виконання нескладна – одноколірний друк, проте віртуозні легкі, плавні хвилеподібні лінії, виконані різцем, реалістичне трактування мотивів, асиметричність розкладки колажних елементів, різнобарвність створюють вишукану сучасну графіку.

З 2022 року сучасне мистецтво не оминула тема жаху війни. Літографія Владислава Христенка 2022 року ілюструє подію знищення Національного літературно-меморіального музею Григорія Сковороди в селі Сковородинівка внаслідок військових дій. Композиційним центром є скульп-

тура Г.Сковороди, яка вціліла після руйнувань. Вона зображена на світлому тлі поряд хрестом, який у роботі має виразне символічне значення. Художнику вдалося домогтися драматизму чорнобілого контрасту прямокутника світлого неба та темної «рамки», утвореної руїнами будівлі.

Денис Стадник зобразив постать, яка нагадує Сковороду з валізою-будинком, показуючи власні роздуми про сумні реалії сьогодення. М'які градації чорного кольору натякають на об'єми обличчя, шиї, рук, одягу. Сама постать виконана силуетно, узагальнено, увага ж акцентується на будинку, який хочеться врятувати і забрати з собою.

Сучасна ілюстративна графіка представлена роботами Інокентія Коршунова, Юрія Журавля, Назара Дубіва, Марисі Рудської, Сергія Майдукова та інших митців, які по новому інтерпретують образ відомого українського мислителя, додаючи інших смислів та роблячи несподівані акценти відповідно до вимог нашого часу.

Висновки. Відмітною рисою розглянутих сюжетних графічних творів другої половини ХХ ст. є переважаючий жанрово-оповідний характер розкриття теми. Попри їх певні стереотипні зображальні вирішення, повторювану тематику, відзначимо велику різноманітність композиційних прийомів цих переважно складних фігуративних композицій. Серед них – спосіб виділення композиційного центру контрастами величини, тонального вирішення, другорядність вираження простору, його умовність. Спільними стилістичними рисами графічних аркушів можна назвати реалістичне трактування образів, художню правдивість, монументальне узагальнення, високу технічну майстерність виконання. Тут головні образи розміщуються ближче до центральної частини графічного листа, приближені до зорового центру, а другорядні приглушені шляхом пом'якшення контрастів. У більшості творів спостерігаємо дотримання закону єдності дії, коли фігури включені в одну дію. Вона, як правило, обмежується однією сценою, або яка трактується як наскрізна в різних сценах. У цих двофігурних чи багатофігурних композиціях переважає статика та замкнутість простору (коли дія розгортається за принципом кільця чи триптиху). Якщо порівнювати графічні твори з живописом, то бачимо зазвичай слабо виражений об'єм об'єктів, підпорядкованість зображень площині паперу, колір якого сам набуває цінності.

У графіці початку ХХІ ст. художники часто застосовують тонкий асоціативний зв'язок з реальними предметами, гру ліній і фактур, які відображають випадкові та несподівані ефекти технологічного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. А. Сковорода у мистецтві. *Григорій Сковорода і сучасність*: тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 270-річчю від дня народження Григорія Сковороди. м. Івано-Франківськ, 8 грудня 1992 р. Івано-Франківськ, 1993. С. 69–70.
2. Григорій Сковорода в екслібрисах харків'ян / Уклад. Л. Г. Надєждіна, Н. Ф. Коваленко; під ред. В. П. Бурмаки. Харків : Харківський клуб екслібрисів, 2001. 52 с.
3. Григорій Сковорода. (Художники Харкова до 250-річчя з дня народження Григорія Савича Сковороди. Альбом-виставка. Ред. Колегія : Є. Трегуб (голова) та інші. Харків, 1972. 24 естампа в обкладинці.
4. Дудко Д. М. Мудрець біля світового дерева : образ Григорія Сковороди у фольклорі та мистецтві (спроба інтерпретації). Обрії комунікації та інтерпретації : Матеріали VIII Харківських міжнародних Сковородинівських читань. Харків : Екограф, 2001. С. 108–109.
5. Дьомін М. Національні витоки творчості Віталія Губенка. *Світогляд*. 2019. № 1 (75). С. 47–53.
6. Естампи графіків Києва до ювілею Григорія Сковороди. Альбом. Київ : Мистецтво, 1972.
7. Климчук А. М. Григорій Савич Сковорода на портретах. *Вертоградар української духовності* : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої всебічному осмисленню постаті Г. С. Сковороди (ОКЗ «НЛММГ. С. Сковороди», 18 травня, 2013 року). Харків : Майдан, 2013. С. 129–131.
8. Кузіч Р. Інспірація барокової символіки в серії графічних робіт Ярослави Музики «Символи Григорія Сковороди». *Народознавчі зошити*. 2008. № 3–4. С. 294–301.
9. Микола Попов. Каталог / упоряд. В. М. Верба, всуп. стаття П. Говді. Київ, 1974. 52 с.
10. Нестеренко П. На чорно-білій межі: історія в екслібрисах. URL : <http://slovoprosvity.org/2011/07/29/na-chorno-bilyi-mezhi-istoriia-v-ekslibry/> (дата звернення: 20.11.2022)
11. Протів І. «Тематична картина» у радянській системі та умовах свободи творчості. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2010. Вип. 21. С. 146–154.
12. Радіоненко Т. Життєвий шлях Григорія Сковороди в акварелях Георгія Ткаченка. *Переяславські сковородинівські студії*. 2019. Вип. 6. С. 315–320.
13. Степовик Д. В. Григорій Сковорода й образотворче мистецтво. *Образотворче мистецтво*. 1972. № 6. С. 26–27.
14. Шупта Д. Канонна ідентифікація портретних зображень Г. С. Сковороди. *Переяславські Сковородинівські студії* : зб. наук. пр. / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди», Центр Сковородинознавства. Ніжин, 2019. Вип. 6. С. 349–355.

REFERENCES

1. Antonovych Ye. A. Skovoroda u mystetstvi [Skovoroda in art]. *Hryhorii Skovoroda and modernity: theses of the reports of the scientific and practical conference dedicated to the 270th anniversary of the birth of Hryhorii Skovoroda*. m. Ivano-Frankivsk, 8 hrudnia 1992 r. Ivano-Frankivsk, 1993, pp. 69–70. [in Ukrainian].
2. Hryhorii Skovoroda v ekslibrysakh kharkivian [Hryhorii Skovoroda in bookplates of Kharkiv residents] / Uklad. L. H. Nadiiezhhdina, N. F. Kovalenko; pid red. V. P. Burmaky. Kharkiv : Kharkiv club of ex-librists, 2001, 52 p. [in Ukrainian].
3. Hryhorii Skovoroda. Khudozhnyky Kharkova do 250-richchia z dnia narodzhennia Hryhoriiia Savycha Skovorody [Hryhorii Skovoroda. Artists of Kharkiv to the 250th anniversary of the birth of Hryhorii Savich Skovoroda]. Albom-vystavka. Red. Kolehiia : Ye. Trehub (holova) ta inshi. Kharkiv, 1972. 24 estampa v obkladantsi [in Ukrainian].
4. Dudko D. M. Mudrets bilia svitovoho dereva : obraz Hryhoriiia Skovorody u folklori ta mystetstvi (sproma interpretatsii) [The sage near the world tree: the image of Grigoriy Skovoroda in folklore and art (an attempt at interpretation)]. *Frontiers of communication and interpretation: Materials of the VIII Kharkiv international Skovorodiniv readings*. Kharkiv : Ekohraf, 2001, pp. 108–109 [in Ukrainian].
5. Domin M. Natsionalni vytoky tvorchosti Vitaliia Hubenka [National origins of Vitaly Gubenko's creativity]. *Svitogliad*, 2019, Nr 1 (75), pp. 47–53 [in Ukrainian].
6. Prints of Kyiv graphs for the anniversary of Hryhorii Skovoroda. Albom, Kyiv: Art, 1972. [in Ukrainian].
7. Klymchuk A. M. Hryhorii Savych Skovoroda na portretakh [Hryhorii Savych Skovoroda in portraits]. *Vertogradar of Ukrainian spirituality: a collection of materials of the All-Ukrainian scientific conference dedicated to a comprehensive understanding of the figure of H. S. Skovoroda (OKZ «NLMMH. S. Skovorody»*, 18 travnia, 2013 roku). Kharkiv : Maidan, 2013, pp. 129–131 [in Ukrainian].
8. Kuzich R. Inspiratsiia barokovoi symvoliky v serii hrachnykh robit Yaroslavy Muzyky «Symvoly Hryhoriiia Skovorody» [The inspiration of baroque symbolism in the series of graphic works by Yaroslava Muzika «Symbols of Grigoriy Skovoroda». *Ethnological notebooks*, 2008, Nr 3–4, pp. 294–301 [in Ukrainian].
9. Mykola Popov. Katalog [Catalog] / uporiad. V. M. Verba, vstap. stattia P. Hovdi. Kyiv, 1974, 52 p. [in Ukrainian].
10. Nesterenko P. Na chorno-bilii mezhi: istoriia v ekslibrysakh [On the black and white border : history in bookplates]. URL : <http://slovoprosvity.org/2011/07/29/na-chorno-bilyi-mezhi-istoriia-v-ekslibry/> (reference date : 20.11.2022) [in Ukrainian].
11. Protsiv I. «Tematychna kartyna» u radianskii systemi ta umovakh svobody tvorchosti [«Thematic picture» in the Soviet system and conditions of creative freedom]. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*, 2010, issue. 21, pp. 146–154 [in Ukrainian].
12. Radionenko T. Zhyttievyi shliakh Hryhoriiia Skovorody v akvareliakh Heorhiia Tkachenka [The life path of Grigoriy Skovoroda in watercolors by Georgy Tkachenko]. *Pereiaslav Pandoniniv studios*, 2019, issue. 6, pp. 315–320 [in Ukrainian].
13. Stepovyk D. V. Hryhorii Skovoroda y obrazotvorche mystetstvo [Hryhorii Skovoroda and fine art]. *Fine art*, 1972, Nr 6, pp. 26–27 [in Ukrainian].
14. Shupta D. Kanonna identyfikatsiia portretnykh zobrazhen H. S. Skovorody [Canonical identification of portrait images of H. S. Skovoroda]. *Pereiaslavsk Skovorodinivsk studios*: coll. of science Ave. / «Pereiaslav-Khmelnyts School state ped. University named after G. Skovorody», Center of Skovorodnostivstva. Nizhyn, 2019, issue. 6, pp. 349–355 [in Ukrainian].